

УДК 631.162:338.043.3

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Коваль Н. І., к.е.н.

Вінницького національного аграрного університету

У статті розглянуті основні завдання і методичні складові контролю фінансової діяльності, викладені основні принципи якими повинні керуватися служби внутрішнього контролю. Визначені практичні підходи до забезпечення контролю і управління фінансовою діяльністю.

Ключові слова: фінансова діяльність, фінансовий контроль, управління фінансовою діяльністю, фінансова стратегія, контролінг.

The basic tasks and methodical constituents of financial activity control are considered in this article. The basic principles which services of internal control must follow were expounded. Practical approaches to the security control and management of financial activity were determined.

Key words: financial activity, financial control, management financial activity, financial strategy, controlling.

Актуальність проблеми. Проблеми фінансової діяльності тісно пов'язані із фінансовою стратегією, основою якої є надійне інформаційне забезпечення. Саме надійність інформаційного забезпечення визначається засобами і інструментами контролю. Оскільки при розробці фінансової стратегії потрібно враховувати динаміку макроекономічних процесів, тенденцій розвитку вітчизняних фінансових ринків, можливостей диверсифікації діяльності підприємства, всі ці складові і є об'єктами контролю фінансової діяльності. Охоплюючи всі форми фінансової діяльності підприємства, а саме: оптимізацію основних і оборотних засобів, формування і розподіл прибутку, грошові розрахунки і інвестиційну політику, фінансова стратегія досліджує об'єктивні економічні закономірності ринкових відносин, тому потребує ретельного контролю на всіх етапах формування.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблемами фінансування діяльності підприємств займалися Г. Зуб, Д. Слинко, О. Гудзь, А. Поддєрьогін, О. Данілова та ін. Незважаючи на значимість проведених

досліджень, слід вказати на те, що власне процес фінансування майже не узгоджують з процесом фінансової діяльності [8], тому проблеми контролю інформаційного забезпечення цих процесів майже не розглядалися.

Враховуючи фінансові можливості підприємств, об'єктивно оцінюючи характер впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, контроль інформаційного забезпечення фінансової стратегії забезпечує відповідність економічних можливостей підприємства умовам, що склалися на ринку. Фінансова стратегія передбачає визначення довгострокової мети фінансової діяльності і вибір найефективніших способів її досягнення, тому є важливою складовою управління.

Мета роботи - вирішення ряду питань, пов'язаних з контролем за інформаційним забезпеченням управління фінансовою діяльністю, які повинні сприяти її активізації: збільшення обсягів залучення капіталу; регулювання потоків інвестицій; розширення можливостей капіталовкладень та інвестиційних можливостей аграрних підприємств тощо.

Викладення основного матеріалу дослідження. У сучасних ринкових умовах підприємства набувають більшої самостійності, а це, у свою чергу, передбачає принципове переосмислення таких функцій управління, як планування, облік, контроль та аналіз. Останнім часом для успішного вирішення проблем, що виникають перед менеджерами вищого та середнього рівнів управління, недостатньо лише інформації бухгалтерського обліку.

Практика переконливо доводить, що успішна діяльність підприємства можлива за умови чіткого управління фінансовими ресурсами. Тому фінансові потоки мають бути одними з головних об'єктів обліку фінансової діяльності. Однак йдеться не тільки про облікові процедури, а про застосування методів економічного контролю, які дають змогу прогнозно оцінювати рішення менеджерів щодо управління грошовими потоками.

Мета фінансової стратегії повинна підпорядковуватися загальній стратегії економічного розвитку і бути спрямованою на максимізацію прибутку і ринкової вартості підприємства. На підставі фінансової стратегії визначається фінансова політика підприємства за такими основними напрямками фінансової діяльності: податкова політика; цінова

політика; амортизаційна політика; дивідендна політика; інвестиційна політика. Таким чином, можна вважати, що в сучасному уявленні фінансова діяльність підприємства є системою форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування і досягнення ним поставлених цілей, що приводить до змін розміру і складу власного і позикового капіталу підприємства.

У системі основних функцій фінансової стратегії важлива роль належить здійсненню на підприємстві внутрішнього контролю за фінансовою діяльністю [6]. Загально визнано, що внутрішній фінансовий контроль є здійснюваний підприємством процесом перевірки виконання і забезпечення реалізації всіх ухвалених рішень у сфері управління фінансовою діяльністю з метою реалізації фінансової стратегії підприємства і попередження кризових ситуацій.

Концепція внутрішнього контролю була розроблена у 80-ті роки минулого століття як засіб активного запобігання кризовим ситуаціям фінансової діяльності. Принципом цієї концепції, що одержала назву «управління за відхиленнями», є оперативне порівняння основних планових (нормативних) і фактичних показників з метою виявлення відхилень між ними і визначення взаємозв'язку та взаємозалежності цих відхилень на підприємстві з метою дії на вузлові чинники нормалізації діяльності [4].

Контроль фінансової діяльності є системою, що управляє і координує взаємозв'язки між формуванням інформаційної бази, фінансовим аналізом, фінансовим плануванням і внутрішнім контролем, що забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках управління фінансовою діяльністю підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних його результатів від передбачених і ухвалення оперативних управлінських рішень, направлених на її нормалізацію.

В Україні у зв'язку з реформування економіки, кардинальними змінами оподаткування традиційно єдина система бухгалтерського обліку зазнала перетворень. Як результат, з неї поступово викристалізуються три підсистеми, які, хоч і поєднані між собою, мають певні відмінності. Такий поділ бухгалтерського обліку є об'єктивним, оскільки на межі другого і третього тисячоліття наша держава інтегрується у світову

економіку й очевидно є потреба приведення національної системи у відповідність із міжнародною практикою, оскільки облікова інформація має формуватися на загальноприйнятих методологічних підходах. Таким чином, як і в більшості економічно розвинутих країн, в Україні здійснюється впровадження стандартів бухгалтерського обліку, які націлені на різні рівні управління.

Разом з тим, через тривалу ізоляція вітчизняної системи бухгалтерського обліку від зарубіжних досягнень у цій розробку методики організації фінансового й, особливо, податкового та управлінського обліку на підприємствах доводиться розпочинати заново, бо їхня методологія науковцями навіть не досліджувалася. Більше того, окремі авторитетні вчені заперечують необхідність і правомірність поділу бухгалтерського обліку на фінансовий, податковий та управлінський [8].

Однією з причин виникнення кризової ситуації на багатьох українських підприємствах є низький рівень менеджменту. Саме через некваліфіковані та помилкові дії керівництва велика кількість суб'єктів господарювання опинилася на межі банкрутства. Істотним фактором, який зумовлює прийняття неправильних управлінських рішень, є відсутність на вітчизняних підприємствах ефективної системи контролю.

Контроль як система підтримки управлінських рішень щодо фінансування був уперше запроваджений на підприємствах США наприкінці XIX початку XX століття. Він був сконцентрований переважно на фінансових питаннях (фінансовий контролінг) і розглядався виключно як функціональний блок фінансового менеджменту. З часом сфера компетенцій контролера поступово поширювалася на маркетинг, постачання, виробництво. У континентальній Європі контроль активно почав впроваджуватися з 70-х років XX ст. Сьогодні служби контролю за фінансовою діяльністю функціонують практично на всіх великих та і більшості середніх підприємств.

Очевидно, що служби контролю безпосередньо не приймають рішення, а забезпечують їх підготовку, функціональну та інформаційну підтримку і контроль за реалізацією. Інформаційне забезпечення менеджменту повинно здійснюватись у зрозумілій для користувачів формі. З цією метою відповідна облікова інформація спочатку обробляється,

узагальнюється, аналізується і подається користувачам у формі рапортів, звітів, доповідних записок, резюме, рекомендацій, прогнозів тощо.

На практиці розрізняють різні напрями (сектори) контролю: фінансовий контроль, контроль збуту, дивізіональний контроль, контроль виробництва та закупівель тощо. В цьому розділі висвітлюються основні питання, пов'язані з організацією та функціонуванням фінансового контролінгу, хоча більшість методів та інструментів, які будуть охарактеризовані, є універсальними і можуть бути використані в інших секторах контролю [5].

Фінансовий контроль зорієнтований на функціональну підтримку фінансового менеджменту, що визначає його зміст та основні завдання. Метою його є орієнтація управлінського процесу на максимізацію прибутку та вартості капіталу власників при мінімізації ризику і збереженні ліквідності та платоспроможності підприємства. Для досягнення цієї мети контролер вирішує цілий ряд функціональних завдань (таблиця 1).

Система контролінгу підсилює вартісні орієнтири керівництва підприємством через:

1. чітку сегментацію сфер діяльності підприємства (центрів прибутковості та витрат);
2. систематичний аналіз конкурентоспроможності та ринкової інформації;
3. завершений цикл планування, який включає річне бюджетування, інвестиційне, середньострокове та стратегічне планування;
4. стандартизовану систему звітності, у т. ч. по окремих структурних підрозділах;
5. розрахунок та аналіз вартісних показників.

До основних завдань внутрішнього контролю належать:

- встановлення ефективності виконання цільових установок керівництва підприємства;
- виявлення недоліків у системі інформаційного забезпечення менеджменту;
- своєчасне виявлення порушень і недоліків у діяльності структурних підрозділів (стратегічних бізнес-одиниць), опрацювання оптимальних рішень щодо ліквідації та усунення причин виникнення цих недоліків;

- перевірка якості виконання функціональних обов'язків персоналу, дотримання внутрішніх і зовнішніх інструкцій при здійсненні фінансово-господарської діяльності;
- перевірка відповідності фактичного стану майна (в натуральному та вартісному виразі) даним бухгалтерського обліку;
- встановлення відповідності фактичних витрат їх нормативним значенням,
- перевірка виконання вимог з ефективного управління ризиками;
- налагодження і підтримка взаємодії із зовнішніми аудиторами та контролюючими органами;
- вироблення рекомендацій щодо усунення виявлених у ході контролю недоліків та мобілізації наявних резервів.

Таблиця 1. Методичні складові контролю окремих операцій фінансової діяльності

Функції	Завдання
1. Координація (виділення ФД у складі іншої діяльності)	Регулювання інформаційних потоків видів діяльності та ФД у їх складі. Координація процесу планування ФД у загальному плануванні
2. Фінансова стратегія щодо ФД	Розробка фінансової стратегії підприємства та координація роботи з планування фінансово-господарської діяльності. Узгодження планів загальної та ФД підприємства. Адаптація організаційної структури підприємства до обраної стратегії розвитку (в т.ч. ФД)
3. Планування та бюджетування ФД	Розробка та вдосконалення внутрішньої методики прогнозування та бюджетування. Забезпечення процесу бюджетування. Участь у розробці інвестиційних та інших бюджетів
4. Бюджетний контроль	Внутрішній (управлінський) облік ФД. Складання річних, квартальних і щомісячних звітів. Аналіз відхилень фактичних показників діяльності від запланованих. Забезпечення постійного аналізу та контролю ризиків у фінансово-господарській діяльності, а також розробка заходів щодо їх нейтралізації.
5. Внутрішнє методичне забезпечення	Розробка методичного забезпечення діяльності окремих структурних підрозділів щодо ФД. Розробка фінансової стратегії, планування, впровадження нових продуктів, процесів, систем ФД підприємства та структурних підрозділів
6. Внутрішній аудит	Забезпечення постійного контролю за дотриманням встановленого документообороту, процедур проведення операцій, функцій і повноважень згідно з покладеними на них обов'язками Проведення внутрішнього аудиту фінансової діяльності підприємства. Забезпечення збереження майна підприємства та зростання вартості активів і бізнесу в цілому

Типовими об'єктами фінансового контролю є: річна фінансова звітність; фінансове планування (бюджетування); фінансування, вартість капіталу; грошові розрахунки; калькулювання затрат і цін; інвентаризація.

Для належного виконання покладених на службу внутрішнього контролю завдань і функцій керуються такими принципами:

- незалежність: служба внутрішнього контролю має бути незалежною від діяльності підрозділів, які вона перевіряє;

- професійна майстерність: перевірки мають бути виконані на високому професійному рівні;

- доказовість: висновки повинні базуватися на основі документальних підтверджень здійснення того чи іншого господарського факту;

- чіткий вираз думки: висновок має бути максимально точним і стислим.

Висновки. Отже, на внутрішній контроль покладається перевірка не лише рівня дотримання фінансового та податкового обліку нормативним вимогам, але і якість виконання планів і рекомендацій контролера відповідними службами.

Результати внутрішнього контролю мають знайти відображення у висновку, де викладаються виявлені недоліки, порушення та зловживання, а також невикористані резерви. Увага акцентується на позитивному досвіді роботи підрозділу (центру затрат), який можливо використати іншими стратегічними одиницями. Необхідно також викласти причини, що зумовили порушення і зловживання, та надати свої пропозиції щодо вжиття заходів за їх усунення.

По суті, висновки фінансового контролю є своєрідною внутрішньою звітністю. Форма внутрішньої звітності повинна максимально розкривати зміст її показників та бути зрозумілою для конкретного користувача інформації. Зміст кожного звіту також розглядається в деякій мінімальній формі з урахуванням того, що дана звітність має бути адаптована до конкретного виду економічної діяльності та конкретного підприємства, враховуючи, зокрема, його можливості щодо збору тієї чи іншої інформації.

Необхідно вирішити ряд питань, які повинні сприяти активізації фінансової діяльності: збільшення обсягів залучення довгострокового капіталу; регулювання потоків інвестицій; стимулювання припливу

залученого капіталу; збільшення рівня реінвестування прибутку; розширення можливостей капіталовкладень і інвестиційних можливостей аграрних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базилінська О.Я. Проблеми управління фінансами підприємств в умовах становлення фінансової системи країни / О.Я. Базилінська // *Культура народів Причорномор'я*. – 2006. – № 89. – С. 19–21.
2. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємств : підруч. / [Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я.]. – К. : Либідь, 1998. – 312 с.
3. Беялов Т.Е. Механізм управління фінансовою діяльністю підприємств корпоративного типу: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємством» / Т. Е. Беялов. – К., 2006. – 15 с.
4. Головка В.І. Фінансово-економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз та безпека : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Головка, А. В. Мінченко, В. М. Шарманська. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 444 с.
5. Дорогань В. К. Управління фінансовою діяльністю підприємства : навч.-метод. посіб. / В. К. Дорогань. —П.: Європейський ун-т. Оріяна, 2009. -154/
6. Коваль Н. І. Фінансова діяльність і бюджетне фінансування фермерських господарств України / Н.І. Коваль, О.Д. Радченко // *Совершенствование стратегического управления корпоративными образованиями и региональная промышленная политика перехода к новой инновационной экономике* : матеріали міжнар. наук. практ. конференції Т.2 / редкол. Андреев А. Г. – Пермь, 2010 – С. 52–55.
7. Кравчук О. М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : навч. посіб. / О. М. Кравчук, В. П. Лещук. – К.: Центр учбової літератури, 2010. — 504 с.
8. Фінанси підприємств : підручник / кер. авт. кол. і наук. ред.. проф.. А. М. Поддєрьогін – 4-те вид., доп. та перероб. — К.; КНЕУ, 2002. — 571 с.